

Saturno Park

═══════════ (1911-1926) ════════════

El 28 de juliol de 1910, l'empresari Ramon Bargués i Bargués, juntament amb dos socis, els senyors Prades i Vázquez, aconseguí de l'Ajuntament de Barcelona la concessió per instal·lar i explotar un parc d'atraccions a la plaça d'Armes del parc de la Ciutadella, espai públic que havia acollit la part més substancial de l'Exposició Universal de 1888. De seguida s'alçaren veus que la concessió no havia estat acordada pel ple municipal, sinó decidida arbitràriament pels regidors del lerrou-xista Partit Radical, que disposaven de majoria absoluta al consistori i maniobraven al seu gust. El període era caracteritzat per tot un seguit d'escandaloses corrupteles, vinculades majoritàriament a la concessió de privilegis a personatges afins. L'11 de maig de 1911

Saturno Park

els regidors radicals es limitaren a refermar la validesa de la concessió, mentre al parc les obres avançaven a un ritme frenètic.

Deu dies després, tot era llest per obrir les portes del rutilant establiment, que fou batejat com a Saturno Park. El nom era una derivació de l'emblemàtic *Luna Park*, el primer parc d'atraccions modern, obert el 1903 a Coney Island (Brooklyn, Nova York). Amb una inigualable col·lecció de ginys mecànics i una decoració enlluernadora, el *Luna Park* novaiorquès esdevingué l'exemple a seguir arreu del món, de manera que alguns parcs van adoptar-ne

directament el nom —com a París i Sydney—, mentre altres van triar variants que, a més del terme anglès *park*, incloguessin alguna paraula que en suggerís la relació. En tractar-se d'un cos

celest, Saturno Park resultava idoni, tot i que generalment apareixia escrit com a Saturno Parque, fins i tot en els anuncis de la mateixa empresa.

El Saturno Park fou inaugurat la nit de dimecres 24 de maig de 1911, acte en el qual van participar *muchas distinguidas familias, concejales, diputados y periodistas, siendo después obsequiados con un espléndido “lunch”*, segons informava *La Vanguardia* dos dies després. Sempre disposats a fer barrila, també hi assistiren els redactors del setmanari satíric *Papitu*, experiència que seria recollida en l'edició del 31 de maig:

El dimecres varem anar a una cosa que han instalat al Park, y que s'en diu a can Saturn, y aont lògicament se faràn saturnals, del que'ns felicitem. De moment el que s'hi fa son tombarelles, relliscades y caigudes. Además, s'hi poden tirar pilotes a uns ninots y divertirse amb altres coses per l'istil. El “menú” fou ben servit.

La referència a les *saturnals* —orgies que els romans celebraven en honor del déu Saturn— era inevitable, tenint en compte el nom de l'establiment, la situació política i el caràcter de la publicació. La inauguració resultà lluïda i l'èxit de públic molt remarcable, però res d'això féu minvar la polèmica. Els regidors de l'oposició —republicans i regionalistes— seguiren amb l'exigència d'explicacions, més encara després de comprovar que el recinte havia estat

Saturno Park

completament envoltat per una tanca, que es feien pagar deu cèntims per entrar i que no es respectaven els horaris.

El 13 de juny hi hagué una sessió moguda al consistori barceloní, quan diversos regidors de l'oposició presentaren una proposta per depurar responsabilitats respecte de la concessió del parc, proposta que fou rebutjada per vint-i-tres vots a deu. Aquest resultat donà peu a noves queixes, aquest cop dels empresaris teatrals, que se sentien perjudicats, i també a moltes sol·licituds d'obertura de negocis a la Ciutadella, sistemàticament denegades. El setmanari satíric *Cu-Cut* reflectí aquesta situació i en delatà el responsable, conegut de tothom, en la seva edició del 28 de juny:

Lo del Saturno Parque, segueix donant joch. Cada día plouen noves peticions a l'Ajuntament demanant permisos pera establir en el Parch tota mena d'instalacions: l'un demana posarni una botiga de quincaller, un altre un estanch, un altre una carbonería, etc., etc.

Però tot això no'ls amohina gaire als fresquíssims radicals, porque denegant els permisos estàn llestos.

Lo que'ls mareja es un ofici d'un senyor que's diu Joan Mestres, el qual, en nom dels empresaris de cines y teatres, demana copia certificada de l'acort municipal que autorisa a l'amo de les atraccions del Parch pera tancar la plassa d'Armes y fer pagar 10 cèntims d'entrada.

Com que aquest acort no existeix, els dependents del municipi no saben com ferho pera lliurar el certificat que's demana.

Si'm volen creure a mi, que li donguin copia certificada de certes cartes enviades pel "caudillo" als seus prohoms de l'Ajuntament, y's veurà que l'autorissació es ferma. ¡Com que va firmada pel mateix "D. Alejandro"!

Sota la protecció del cap suprem dels radicals, el demagog Alejandro Lerroux, el màxim que s'aconseguí fou una revisió de la concessió, per incrementar la contribució a cinquanta pessetes diàries, a més de la tercera part dels beneficis. També quedà prohibit el subarrendament d'espais sense el consentiment de l'Ajuntament i foren detallades les atraccions autoritzades. D'entre les proposades, només en foren prohibides dues, el *Juego marítimo* i la *Tómbola*, perquè s'hi jugaven diners. D'aquesta manera, les autoritats muni-

Saturno Park

cipals consideraren que el parc quedava perfectament legalitzat i podien seguir amb normalitat les seves activitats.

Una visita al parc

Anem, doncs, al Saturno Park. Com ja s'ha dit, era situat a la plaça d'Armes del parc de la Ciutadella, davant l'edifici de l'antic Arsenal, en el sector confrontat amb el Parc Zoològic, fundat el 1892 a partir d'una col·lecció d'animals que l'empresari arruïnat Lluís Martí i Codolar tenia en una finca d'Horta.

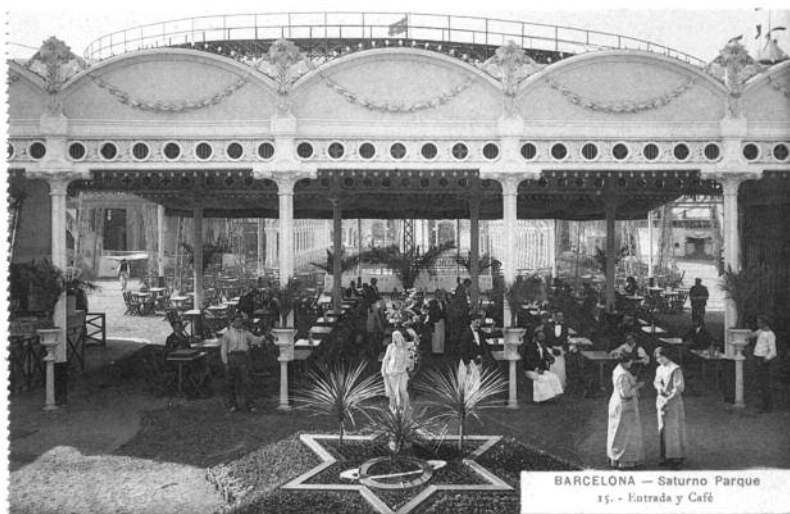
Tot el recinte del parc d'atraccions fou delimitat per una tanca, des d'on els curiosos que no volien —o no podien— pagar els deu cèntims provaven d'entreveure l'interior.

A l'estiu s'hi feien dues sessions, una de les tres a les vuit de la tarda i una altra de les nou del vespre a la una de la matinada, fet que permetia buidar el recinte i obligava a tornar a pagar si l'usuari volia allargar la visita. A la tardor, l'activitat quedava reduïda solament a l'horari de tarda.

Després de passar per taquilla i travessar l'entrada, el visitant es trobava amb un parterre amb pretensions artístiques i, darrere mateix, el cafè, amb les taules arrencades sota un cobert sostingut per columnes. L'establiment també comptava amb un teatre, un escenari a l'aire lliure i dos quioscs, un per a la venda de dolços i l'altre de diaris i tabac. Les atraccions més convencionals consistien en una pista de patinatge (*Patines siglo XX*) i uns cavallets (*Carroussel eléctrico circular*), a més dels habituals salons de tir i diverses instal·lacions menors. Però el que realment li atorgava la condició de *parc americà* era un conjunt format per tres grans estructures provinents de l'Exposició Regional de València de 1909. La primera i la més espectacular eren *Los Urales*, muntanyes russes que, segons asseguraven, eren les més grans d'Europa. A les pàgines de *Papitu* eren descrites de la manera següent:

A dintre'l Park uns simpàtics senyors hi han aixecat uns soports; per sobre els soports hi han extès plataformes desnivellades; per sobre les plataformes vies y per sobre les vies hi fan correr vagonetes elèctriques. D'això se'n diu montanyes russes y sino Urals, que a la cap y a la fi també són montanyes russes riques en mines de platí, or y pedrería.

Saturno Park

AQUESTA IMATGE DEL CAFÈ ENS PERMET VEURE EL CONJUNT QUE DECORAVA L'ENTRADA, AMB UN PARTERRE AMB FORMA D'ESTRELLA I UNA REPRESENTACIÓ DEL PLANETA SÀTURN, SÍMBOL DE L'ESTABLIMENT. AL FONS, A TRAVÉS DEL CAFÈ, HI HAVIA EL LLAC I *LOS URALES*.

El recorregut dels Urals era relativament senzill, amb diverses baixades i pujades, una de les quals coberta per un túnel —decorat com si fos un drac— per tal d'intensificar, amb la foscor, la sensació de vertigen. A les vagonetes, amb capacitat per a vuit persones, s'hi accedia des del punt més alt d'una gran torre equipada amb ascensor.

A l'interior de l'òval format per les muntanyes russes, era emplaçada la segona atracció destacada, anomenada *Water Chute* (tobogan d'aigua), presentada com a *lanzamiento al agua, el deporte más moderno y de mayor éxito*. Es tractava d'una rampa molt pronunciada, disposada des de la part intermitja de la mateixa torre de les muntanyes russes, fins a una piscina situada a l'altre extrem. Només calia pujar en una vagoneta amb forma de barca i deixar-se caure a tota velocitat fins l'aigua. Aquest tipus d'atracció, d'origen americà, havia aparegut per primer cop a Europa amb motiu de l'Exposició de Milà de 1894. En aquella ocasió, *La Vanguardia* en féu una explicació molt acurada:

Consisten en un plano inclinado de quince grados, setenta metros de largo y cinco y medio de ancho, en el cual se apoyan unos carriles ó "rieles", continuados dentro de un estan-

Saturno Park

EL CONJUNT DE *LOS URALES* EN EL SEU EMPLAÇAMENT ORIGINAL A L'EXPOSICIÓ REGIONAL DE VALÈNCIA DE 1909, ABANS DE SER TRASLLADAT A BARCELONA.

que ó lago de sesenta metros de largo por veinte y ocho de ancho.

Se asciende á la plataforma colocada en la parte superior del plano inclinado, á diez y siete metros de altura, por un ascensor sistema Stigler ó por una rampa paralela al expresado plano; se colocan los “dilettanti” ó curiosos en la barquilla, donde pueden ir seis personas y el barquillero, y... ¡al agua patos! Cuando llega la barquilla á la superficie del agua, se oye generalmente un grito de espanto y se vé levantar una columna del líquido elemento que solamente salpica el rostro y vestidos de los atrevidos “sportmen”. Luego la barquilla continúa por el lago con gran velocidad inicial, que va perdiendo lentamente, y se dirige á la escalerilla desembarcadero, de donde salen los viajeros alegres, riendo y enjuagándose las gotas de agua que han refrescado su rostro.

La barquilla sube por un ascensor... y vuelta á empezar.

Atraccions tan espectaculars com aquesta s'havien fet esperar, però el 1911 n'aparegueren dues: la que ens ocupa i la del Casino de l'Arrabassada, que obriria pocs mesos després. Potser per aquesta coincidència, aquesta atracció seria aviat eliminada i substituïda per una altra de més moderna.

Saturno Park

41. PARQUE DE BARCELONA.—Atracciones (desde los Urales).

UNA PERSPECTIVA DEL LLAC, AMB LA RAMPA DEL *WATER CHUTE* EN PRIMER TERME, I PART DE LES MUNTANYES RUSSES, AMB EL TÚNEL AMB BOCA DE DRAC AL FONTS.

Ben a la vora de totes dues instal·lacions, destacava encara la tercera gran atracció, el *Tobogan*, una torre cilíndrica també provista d'ascensor, d'on descendien tres canals entrelaçats, amb múltiples girs i baixades pronunciades. Aquestes tres atraccions —qualificades d'*sports moderns*—, a més de la gran terrassa del café, constituïen el nucli central del complex, sempre acompanyat de les incessants marxes militars, la cridòria, els xiscles i l'animació.

El lema elegit per l'establiment —*lloc de reunió del món elegant*—, però, sembla que no s'ajustava gaire a la realitat. Segons tots els indicis, inicialment el Saturno fou ben acollit per la burgesia, però la seva situació, tan propera a la ciutat vella, el féu particularment atractiu entre la nombrosa menestralia de la ciutat, que no sempre es comportava com alguns haurien desitjat. S'hi referia Joan Taxidó a *La Vanguardia*, quan el 7 d'agost de 1911 cridava l'atenció sobre l'estat de la neteja del recinte, que *brilla por su ausencia*, i la pràctica de *utilizar los antes dichos parterres para llevarse la "cena" algunas familias y acostarse en tierra como si fuera en la montaña. ¡Qué instantánea para un extranjero!* Era el vell costum de la *fontada* —pínic, en diríem ara—, fortament arrelat entre les classes populars, traslladat al centre de la ciutat.

Més comprensiu es mostrà el corresponsal de *Papitu* un mes abans, el 7 de juny de 1911, en fer la següent descripció:

Ara la vida ens ve per el Parc, amb això que diuen, ignorem perquè, “Saturno-Parque”. Hi van els burgesos, les burgeses, les cocottes, els “corridos”, y les criatures. Que un puja als Urals? Un ja sent a una senyora que diu: “Tantes baixades, me fan mal”. Que s’agafa la barca aquella tan engrescadora? Doncs un bon senyor se queixa de lo mateix: “An a mí, aqueixes baixades tan ràpides, m’emocionen massa”. Que anemal tir? Sentim, immediatament: “Jo n’he col·locades quatre. Jo cinc. Jo —pobret!— cap”. Fins hi ha un Cabaret de la Mort, en el qual, per 30 cèntims, un se torna calavera. No hi ha més que una cosa, que vagi malament, que es el Tobogan. Com que s’ensenyen les soles de les sabates y un té de portarles sense foradar, perquè si no la gent se n’adona y fan vistes.

Per cert que *corrido* era la denominació popular del *barrilaire*, el que fa gresca i xerinxola sense mirar prim, mentre que el terme francès *cocotte*, més conegut, vol dir literalment *prostituta*, encara que es refereix més aviat a noies *alegres i despreocupades*. El panorama descrit, doncs, dibuixa un indret interclassista, amb l’única exclusió de l’alta burgesia i l’aristocràcia, que ja disposaven de prou oferta.

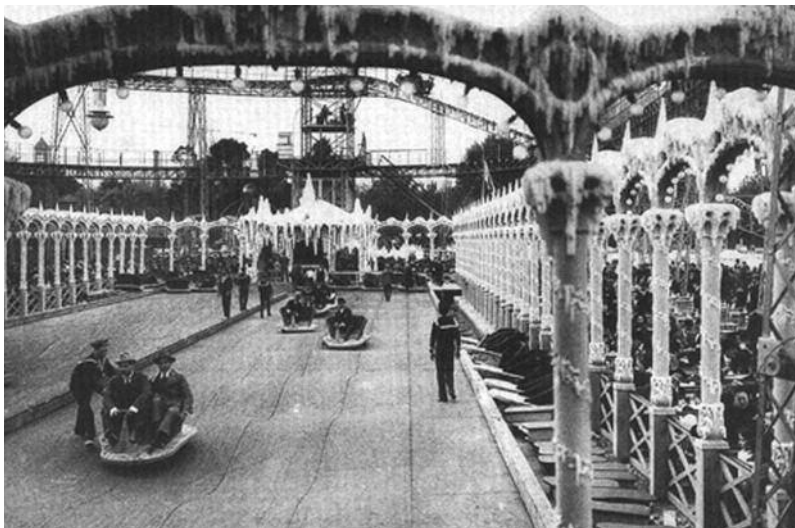
Novetats cada any

Per a la temporada de 1912, Ramon Bargués sol·licità la instal·lació de noves atraccions i un aparcament per a carruatges i automòbils. Com que ja s’havia obert la caixa dels trons, altres empresaris també reclamaren, sense èxit, el dret d’explotar terrenys a la Ciutadella.

Bargués en tenia l’exclusiva i pretenia sorprendre tothom a cada inici de temporada, conscient que les novetats animaven a tornar-hi. Aquell any foren inaugurats el *Laberinto amb escala diabòlica*, un ferrocarril en miniatura i l’original *Pim-Pam-Pum*, barraca de tir on l’objectiu consistia a encertar, amb el llançament de pilotes, els elements del diorama d’una taverna, incloent-hi un maniquí que, assegut en una cadira, bebia vi a galet.

Els empresaris teatrals de la ciutat, per la seva banda, continuaven amb les seves queixes per l’horari nocturn, mentre els regidors republicans renovaven les exigències de depurar responsabilitats. A

Saturno Park

LES *WITCHING WAVES* DEL SATURNO PARK, AMB ELS SEUS ENCARREGATS VESTITS DE MARINER.

més, diversos diaris conservadors s'afegiren a la polèmica, des d'un punt de vista moral, perquè de nit l'abundor de raconades, arbres i matolls brindava massa oportunitats als amants mancats d'indrets més apropiats. En canvi, la concurrència, nombrosíssima, estava encantada amb les atraccions, l'ambient, les actuacions i l'amable personal que se n'encarregava, matís destacat per un redactor de *Papitu* en un article publicat el 28 d'agost de 1912:

Un día de la derrera setmana que, com molts altres, vaig anar al “Saturno” a passar la vetlla, després d’haver donat algunes voltes (pera fer certes observacions particulars) vaig entrar a la “Plataforma de la Risa”.

Però no es la “Plataforma” lo que’m fa riure y passar molt bona estona, sino les noies, que son molt festoses amb els seus parroquians (s’entén, vull dir amb els de l’atracció ont elles treballen y ont jo passo molt bons ratos).

Surto, dono una altra volta y m’acosto al “Tiro al blanco”; m’hi aturo, y una noia molt simpàtica (al menys pera mi), moreneta (que si no tira fa tirar), molt ben feta, amb uns ulls que li parlen, me va dir (no amb els ulls): ...Que vol tirar?

Y jo li vaig dir que sí. Ella me prepará l’arma, jo l’agafo, tiro y mai donava en el “blanco”. Després d’algunes tirades ella me diu:

Saturno Park

—Com li va?

A lo que jo, mirantla, vaig contestar:

—Se m'aixeca!

Ella, com a dona compresa en la materia de que's tracta, me mirá, feu una rialleta molt significativa y'm cambiá l'arma.

Allavors sí que vaig donar en el "blanco".

El text, d'una insinuació entranyablement ingènua, fa referència a una altra de les novetats, la *Plataforma de la risa* —coneguda també per *Ruleta humana*—, un dispositiu descrit en termes científics per la revista barcelonina *Industria e invenciones* el 20 de setembre de 1913:

Se trata de permanecer el mayor tiempo posible en el centro de un disco que va girando cada vez más de prisa; si a consecuencia de un desarreglo el aparato adquiriese súbitamente una velocidad excesiva, la gente se vería lanzada del disco por la acción de la fuerza centrífuga con una velocidad demasiado grande y podrían ocurrir grandes desgracias.

Eren explicables, doncs, les relliscades i caigudes a les quals es referia anteriorment *Papitu*, com també era comprensible l'expectació que despertava la participació de senyoretetes en aquestes activitats, un fet que encara sorprenia en una època en què, tot just, les dones *decents* s'incorporaven a les diversions mundanes.

Les Witching Waves

La temporada de 1913 s'inicià a primers de maig amb les novetats de rigor. La decoració de l'entrada fou millorada amb *dos columnas rematadas por globos artísticamente iluminados* i, a l'interior, fou disposat en *un parterre en forma de cascada, iluminado por bombillas eléctricas de colores, una figura simbólica esmaltada en blanco*, d'acord amb la informació proporcionada per *La Vanguardia*.

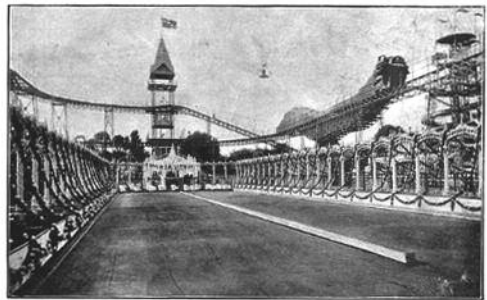
Quant a les atraccions, foren inaugurats el teatre *Tonagra*, provist d'un enginyós joc de miralls que feia que els artistes semblessin molt petits, i les *Witching Waves* (*ones embruixades*), atracció americana de la qual el *Saturno Park* adquirí l'exclusiva per a l'Es-

tat espanyol. Convé detenir-nos un moment en aquesta atracció —coneguda també per *Vagues Charmeuses*, en francès, i *Las Olas*, en espanyol—, perquè conservaria la seva popularitat durant tres dècades. Creada el 1907 per l'enginyer americà Theophilus Van Kannel —també inventor de la porta giratòria, patentada el 1888—, consistia en un circuit oval amb una superfície de ferro laminat, que s'ondulava per mitjà d'un complex sistema de traveses de fusta situades al subsòl, mogudes per un motor. Aquest moviment d'ondulació era suficient perquè s'hi desplaçessin uns cotxets, amb l'única força impulsora d'una empenta dels encarregats de pista que, en el cas del Saturno, anaven vestits de mariner. Si el conductor tenia prou habilitat, el vehicle —una simple planxa amb tres rodetes minúscules, una al davant i dues al darrere, amb un seient de vímet per a dues persones i un volant per dirigir-lo— podia fer una o més voltes al circuit. Si, pel contrari, l'usuari era inexpert, perdia l'impuls de seguida i s'aturava al cap de pocs metres. L'atracció, doncs, requeria perícia i entrenament, motiu pel qual era considerada la més esportiva de les atraccions i s'hi organitzaren competicions ben disputades, seguides per un públic entusiasta. Aquesta instal·lació fou emplaçada a l'indret anteriorment ocupat pel *Water Chute*, per passar a constituir l'espai central del parc. Quan convenia, la pista podia acollir un gran escenari o ser convertida en pista esportiva.

UN BUEN PARQUE DE ATRACCIONES

Barricada en el Saturno Park. Un cuadro de la entrada.
 En este parque, a tan fa vista moderna e incompleta, debe de estar un Parque de Atracciones, cuando se habla de tan poco...
 En este parque, a tan fa vista moderna e incompleta, debe de estar un Parque de Atracciones, cuando se habla de tan poco...
 En este parque, a tan fa vista moderna e incompleta, debe de estar un Parque de Atracciones, cuando se habla de tan poco...

Vista del Witching Waves, desde su exhibición en la 25a Feria de la Sierra, como integrante de las mareas de toda el Saturno Parque

LES FOTOGRAFIES D'AQUEST REPORTATGE, PUBLICAT EL 1914, ENS PERMETEN COMPROVAR EL PRINCIPALS CANVIS INTRODÛITS. A LA FOTO DE DALT Veiem el nou conjunt de l'entrada, mentre a la de baix apareix la pista de les *Witching Waves*. Al fons, també es distingeix la rampa mecanitzada de pujada a la torre de *Los Urales*, millora que permeté obtenir un traçat continu de les *Muntanyes Russes*.

Saturno Park

A banda de les atraccions, també fou millorada la il·luminació del complex: el nombre de bombetes elèctriques fou incrementat fins a les deu mil, una quantitat sorprenent per l'època. Però no tot eren flors i violes, perquè el 16 de maig el regidor Martorell insistia que algunes de les atraccions no disposaven de les mínimes garanties de seguretat, alhora que es preguntava per què no s'havia informat la premsa d'uns quants accidents produïts recentment. Persistia, doncs, l'abús d'autoritat, cobert per un entramat de favors i clientelisme que no semblava afectar l'èxit de l'establiment.

Més novetats i millores

El 15 de març de 1914, amb motiu de l'inici d'una nova temporada, la premsa anunciava que *se han introducido algunas modificaciones en los "Witching Waves" y "Urales", que continúan siendo los sports favoritos y el "clou" de los parques extranjeros. Asimismo se han adquirido otros para sustituir á los que se retiran y se han introducido importantes reformas en la decoración y alumbrado.*

La modificació dels Urals consistia en l'adopció d'una rampa mecanitzada amb una cadena sense fi per remuntar les vagonetes, una important millora que permeté al públic accedir a l'atracció des de la part baixa, sense necessitat d'agafar l'ascensor. La torre fou conservada com element decoratiu, mentre que l'entrada de les *Witching Waves* fou decorada com si fos una cova plena d'estalactites.

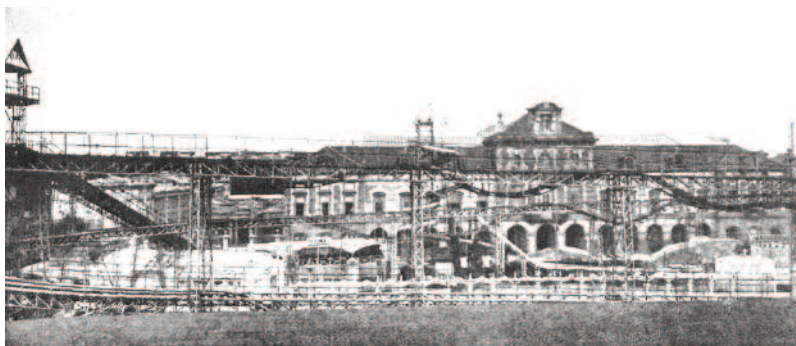
La tònica habitual seria la successió de novetats i millores, amb la incorporació dels darrers avenços tècnics i les atraccions més impactants.

A banda de les atraccions, el *Saturno Park* es distingí per les actuacions que s'hi oferien, gairebé sempre del gènere de les varietats, des del triomfador de la temporada de 1914, el *simpático Enano Paquito —realidad de lo inverosímil, el hombre más pequeño del mundo. Mide 70 centímetros; pesa 9 kilos; tiene 21 años—*, fins a Eloisa Carbonell *—reina de los palillos—*, gran sensació de 1915.

Igualment fou obert el *Bal-Sport*, un pavelló de ciències ocultes *—con las famosas Mme. Aicha y Dana, procedentes del Luna Park de París—* i els passeigs amb camells importats de l'Índia.

D'entre els actes festius, adquiriren fama extraordinària les revetlles, els focs artificials, les multitudinàries batalles de flors i els

Saturno Park

EN LA SEVA EDICIÓ DEL 14 DE NOVEMBRE DE 1915, LA *ILUSTRACIÓ CATALANA* PUBLICÀ AQUESTA FOTOGRAFIA, ACOMPANYADA DEL SEGÜENT PEU: *LOS MUSEUS DE BARCELONA, VISTA DE LA FATXADA PRINCIPAL DELS EDIFICIS A TRAVÉS DELS ADEFESIS DEL SATURNO PARCH*. LA PUBLICACIÓ ES DIRIGIA A L'EXCEL·LENTÍSSIM AJUNTAMENT DE BARCELONA, *QUE PATROCINA TAN SUPERBA INSTITUCIÓ D'ART, PERQUE VEJA SI HA DE SEGUIR ENLLETGINT-LA Y AMENAÇANTLA AB AQUESTA BALUMBA QU'ENVERGONYEIX LA CIUTAT*.

festivals convocats per les entitats més diverses. El Saturno acollí algunes de les festes més sonades de l'època, com l'organitzada per l'Associació de Premsa Diària de Barcelona el 9 de juliol de 1914. Per donar més lluentor a l'acte, fou disposat un gran escenari elevat, de banda a banda de la pista de les *Witching Waves*, profusament engalanat amb flors, catifes i bombetes, on van actuar alguns dels artistes que triomfaven en aquell moment a Barcelona: *la bellíssima Argentinita, la elegante Bienvenida, las sugestivas hermanas Mari Marina y el trío Aliveros, que constituye uno de los mejores números de "varietés" que funcionan hoy en Barcelona*. En acabar, tingué lloc un *Coso Verde*, activitat que consistia en una batalla de paperets i serpentines. La nombrosa presència omplí amb escreix les dues mil localitats i les trenta llotges instal·lades per a l'ocasió.

També donà molt a parlar la revetlla organitzada el 22 de juny de 1915 per la marquesa de Castellodorsius, a benefici d'una escola gratuïta dirigida per les dames catequistes, on no mancà la plana major de l'altíssima societat barcelonina, en el seu vessant femení. A propòsit d'aquesta celebració, el dia 24 *La Vanguardia* publicà la notícia següent, interessant per la descripció de l'ambient:

En el Saturno Park, donde el ruido ensordecedor de las máquinas y de los engranajes que mueven planchas de acero que se ondulan formando caprichoso oleaje, se deslizan las vagonetas de unas montañas rusas con regular estrépito,

Saturno Park

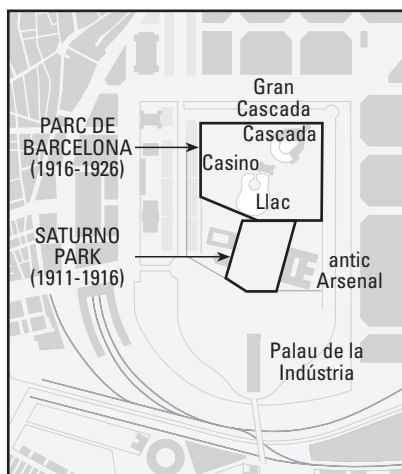
mientras un “tapis roulant” asciende á la altura de un tobogán, desde donde descienden vertiginosamente los carros al peso de sus ocupantes, y varias máquinas parlantes funcionan por la módica cantidad de diez céntimos, y otras que, al ser fuertemente golpeadas, se encienden señalando la fuerza de quien las utiliza, y aparato y máquinas trabajan á un tiempo, y una música incesante ameniza el estrépito de aquel parque de atracciones maquiavélicas, acordaron las damas celebrar una verbena para confundir con aquel ruido atronador, pero enervante y alegre, las risas que sugieren tan raras emociones; iniciativa preconcebida con exquisito tacto, porque en el Saturno Park, lleno a rebosar de mujeres bonitas y elegantes, no se aprecia ni se medita en lo que se adquiere ni en lo que se abona. Y para una fiesta de caridad hace también falta rodear el dispendio de todo el atractivo posible para que así la caridad sea hecha con más agrado.

Canvi de nom i d'emplaçament

La concessió expirava el 1916 i era previst que el lloc que ocupava el Saturno Park fos reformat i convertit en un jardí, perquè l'antic Arsenal —actualment ocupat pel Parlament de Catalunya— havia passat a acollir el Museu d'Art i calia garantir-ne un accés digne i sense impediments.

El novembre de 1915 l'empresa explotadora, la *Sociedad Anónima de Recreos y Atracciones*, davant la certesa que no li seria renovada la concessió, proposà un canvi d'ubicació, amb el suport de l'agrupació de veïns del Born, que considerava molt beneficiosa per al barri l'existència del parc d'atraccions.

La proposta fou discutida a la sessió plenària de l'Ajuntament del 18 de novembre, on l'oposició, altre cop, s'hi manifestà en contra. Tanmateix, la majoria aconseguí l'aprovació del trasllat de les atraccions dins del mateix parc, a la zona del

Saturno Park

DES DE LA SEVA INAUGURACIÓ, EL 1916, FINS AL TANCAMENT, EL 1963, EL GRAN CASINO DE LA CIUTADELLA FOU UN LLOC PREDILECTE PER A FESTES I CELEBRACIONS.

llac i la cascada monumental, amb l'argument que aquesta mena d'establiments *sirven de esparcimiento al pueblo*.

D'aquesta manera, a finals d'any el Saturno Park fou completament desmantellat. Algunes atraccions foren recol·locades a l'àrea acordada, mentre altres foren venudes o traslladades al Turó Park, establiment gestionat per la mateixa empresa.

La feina s'allargà més del previst i el nou recinte no pogué ser inaugurat fins a mitja temporada de 1916, el 8 de juliol, amb el nom de *Parque de Barcelona*, per encetar una nova etapa que poc tindria a veure amb l'anterior. Tant els Urals com les *Witching Waves* sobrevisqueren al canvi, així com el reaparegut *Water Chute*, el ferrocarril en miniatura i una atracció nova, les *góndoles venecianes* per passejar pel llac, a més de diverses atraccions menors.

Tampoc podia faltar un cafè restaurant, instal·lat en un edifici neoclàssic de nova construcció, obra de l'arquitecte Josep Plantada, que al pis de dalt acollí la novetat més destacada del nou parc, el Gran Casino.

L'empresa dedicà un cert esforç al condicionament dels jardins i la cascada, que fou il·luminada amb centenars de bombetes de colors. Res, però, tornaria a ser igual, tot i que es provà d'atreure clientela per mitjà de noves activitats, algunes provinents del Turó Park —com ara el *Globo Catalunya*, tripulat per l'aeronauta Jaume

Teixidor, o l'exposició d'un milió de soldats—, i atraccions excèntriques com ara el *Papuss, el hombre misterioso*, que *encerrado el domingo por la noche en presencia de público, quedará embotellado hasta el jueves por la noche*.

Les propostes no convenceren el públic habitual, que s'anà decantant per altres ofertes lúdiques. Per compensar la pèrdua de visitants, el mes d'agost l'empresa sol·licità permís a l'Ajuntament per incrementar els preus d'entrada, petició que els fou denegada, com succeiria a cada nou intent.

La temporada fou molt dura i, a final d'estiu, el panorama era desolador. Un article publicat a *La Vanguardia* el 5 de setembre de 1916, un col·laborador que signava *Alfeñique*, a requeriment d'un lector indignat, en féu una crua descripció:

(...) pronto me convencí de que aquello era el Parque de Barcelona, propiedad de todos los ciudadanos menos de los que quieren pasearse por él. Había allí unas deslumbrantes mesas, y como estaba algo resentido de la caída, me senté á tomar un refresco. ¡Que si quieres! Uno tras otro fueron desfilando en tácita consigna treinta y siete pordioseros escapados á la represión de la mendicidad. No sé por qué, dejó de tocar la banda de música que estaba anunciada con bombo y platillos; pero lo cierto es que no hubo más bombo que el de los cartelones ni más platillos que los de los mendigos. En cambio, menudearon los rascatripas, los destempla-guitarras y las triples, barítonos y tenores de cascajo callejero.

Entonces dije para los gemelos de mis puños: Esto no es el Parque de Barcelona en domingo de septiembre ni Vallvidrera en lunes de Pascua ni la falda de... Montjuich en miércoles de Ceniza. Es la calle del Obispo el día de Santa Lucía.

Que les conserve la vista á nuestros concejales.

L'opinió coincidia plenament amb la de Josep Escofet, manifestada en un altre article publicat el 28 d'octubre següent al mateix diari, en què escrigué:

(...) por supuesto que podemos prescindir del parque barcelonés, en decadencia, convertido en centro de atracciones americanas y frecuentado especialmente por soldados y maritornes.

Saturno Park

LA CASCADA MONUMENTAL, JA SENSE EL PARC D'ATRACCIONS.

Resulta sorprenent que el canvi d'emplaçament hagués derivat en una pèrdua de qualitat tan manifesta. Cada cop eren més les veus que s'alçaren per exigir la desaparició del parc d'atraccions i que la totalitat dels jardins recuperessin la seva condició d'espai públic, juntament amb el seu enyorat ambient vuitcentista.

Trist final

Rere l'afany de rendibilitzar la inversió, el 1917 l'empresa explotadora de les atraccions arribà a l'extrem d'eliminar els bancs públics del recinte, per tal d'estimular la visita al cafè, i d'instal·lar anuncis lluminosos a la cascada, iniciatives que causaren reaccions irades entre el públic i la reprovació municipal. També era molt deficient la neteja i conservació dels jardins i altres elements inclosos dins de la seva àrea de concessió, especialment del llac i la cascada, serveis a què estava obligada l'empresa segons l'acord establert amb el municipi.

Es provà fortuna amb noves atraccions, com l'*Ola giratoria*, però el 1918 els fou denegat el permís d'instal·lació de noves atraccions, alhora que les relacions amb l'Ajuntament es deterioraven a mesura que passaven les temporades. L'octubre de 1923 el consistori decidí imposar la màxima multa possible a la *Sociedad de Recreos y Atracciones*, per incompliment reiterat i greu de les con-

Saturno Park

dicions de la contrata. El 1925 se'ls féu retirar les *Grutas Misteriosas* que havien col·locat dins de l'estructura de la cascada, on hi havia d'anar un aquàrium municipal.

A principis de 1926, el deteriorament de les instal·lacions era de tal magnitud que l'Ajuntament amenaçà de tancar el parc d'atraccions si els propietaris es negaven a realitzar les obres necessàries de manteniment, reparació i repintat, alhora que advertia de l'incompliment en qüestions com ara la seguretat nocturna i la conservació de l'enjardinat. El juny, el gerent de l'empresa explotadora intentà un nou acord, però ja no hi hauria més pròrrogues ni concessions. En vistes al gran esdeveniment que s'aproximava, l'Exposició Internacional de 1929, l'Ajuntament havia decidit reformar el parc de la Ciutadella i convertir-lo en un gran jardí urbà, projecte que encarregà a Nicolau Maria Rubió i Tudurí, deixeble avantatjat de Jean-Claude Nicolas Forestier, autor dels jardins de la plaça d'Armes inaugurats el 1916. El parc d'atraccions s'havia convertit, simplement, en una nosa, un anacronisme que calia ser eliminat. Acabada la temporada d'estiu de 1926, el Saturno Park tancà les portes per no tornar a obrir-les mai més.

Entre els mesos de novembre i desembre foren desmantellades totes les instal·lacions. Durant el procés, l'atracció que plantejà més dificultats fou la més emblemàtica, els Urals, per la gran quantitat de bigues de ferro que s'anaven acumulant. Urgida per l'Ajuntament a deixar completament lliure el terreny, l'empresa va haver de sol·licitar permís per poder utilitzar com a magatzem provisional la nau central de l'antic palau de la Indústria de l'Exposició de 1888, que encara es conservava. Li foren concedits vint-i-un dies, ni un de més, el temps que fou considerat necessari per poder trobar un comprador.

El 16 d'abril de 1927 fou inaugurada la reforma del Parc de la Ciutadella, amb la inclusió del Parc Zoològic i la configuració que bàsicament encara conserva. L'única construcció supervivent del parc d'atraccions, el Gran Casino, fou enderrocada el 1964.